

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

ANDIJON VILOYATI PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI

9-SINF O'ZBEKISTON TARIXI

O'qituvchilar uchun METODIK QO'LLANMA

Axmadjonova Dilnoza Azamjonovna

Andijon viloyati pedagogik mahorat markazi ijtimoiy-iqtisodiy fanlar metodikasi
kafedrasi o'qituvchisi

Andijon-2026

9-sinf O'zbekiston tarixi bo'yicha metodik qo'llanma

Annotatsiya: Mazkur metodik qo'llanma Respublikamizda faoliyat olib borayotgan barcha umum-ta'lim maktablarining 9-sinfida ta'lim olayotgan o'quvchilari va tarix darsidan ta'lim beruvchi o'qituvchilari uchun mo'ljallangan. Metodik qo'llanmani o'qituvchilar o'tilgan mavzularni va yangi mavzuni mustahkamlash uchun foydalanishlari mumkin. Metodik qo'llanmada dars o'tishning bir qancha interaktiv metodlaridan foydalanilgan. Metodik qo'llanma O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi nashrga tavsiya etgan 2024-yilda nashr etilgan 9-sinf darsligi asosida yaratildi. Metodik qo'llanma darslikdagi 10 ta mavzular asosida yozilgan.

Tarkib:

Muallif: Axmadjonova Dilnoza Azamjonovna

Taqrizchilar: t.f.n., dotsent D.Sobirova, Sh.Abduraimov

MUNDARIJA

I.KIRISH	4-bet
II. ASOSIY QISM	
1-2-mavzu.Qipchoq dashti va Movorounnahrda siyosiy vaziyat.....	5-bet
3-mavzu.Movoronnahrda Shayboniy hukmronligining o‘rnatilishi	7-bet
4-mavzu.Shayboniylar davrida davlat boshqaruvi	10-bet
5-mavzu.Shayboniylar davrida ijtimoiy-iqtisodiy hayot	11-bet
6-mavzu.Shayboniylar davrida ichki va tashqi savdo	13-bet
7-mavzu.Shayboniylar davrida madaniy hayot	15-bet
8-mavzu. Shayboniylar davri me’morchiligi	16-bet
9-mavzu.Shayboniylarning tashqi siyosati	18-bet
10- mavzu. Ashtarxoniylarning hukmronlik davri	21-bet
11- mavzu. Ashtarxoniylar davrida davlat boshqaruvi va tashqi siyosat	23-bet
III.XULOSA	25-bet
IV.FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR	26-bet

KIRISH

“Ta’lim-tarbiya sohasida zamonaviy va oqilona tizim yaratish, o’qitish metodlari, ta’lim standartlari, darslik va o’quv qo’llanmalarini yangilash zarur”

Sh.M.Mirziyoyev

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti

Hozirgi kunda Yangi O‘zbekistonda har sohaga xususan, ta’lim tizimiga katta e’tibor berib kelinmoqda. Buning uchun darsliklar tubdan yangilandi. Yangi darslikda zamonaviy interfaol usullardan foydalanilgan holda yangicha ko‘rinishga chop etila boshlandi. Bu darsliklar bilan ishlash uchun biz o‘qituvchilar turli hil metod va vositalardan foydalanishimiz kerak. Tarix fanini o‘qitish jarayonida qo‘llaniladigan metod va vositalar xilma - xil bo‘lib, ma’lumotlarning mazmuni, murakkabligiga qarab

qo‘llaniladi. Bugungi taqdim qilinayotgan metodik qo‘llanma O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi nashrga tavsiya etgan 2024-yilda chop etilgan “O‘zbekiston tarixi” darsi darsligiasosida shakllantirilgan. Darslik yangi chop etilganligi sababli hali u bilan ishlash uchun to‘liq metodik qo‘llanma ishlab chiqilmagan edi. Darslikni o‘rganishda o‘quvchilardagi tarixiy tushunchalarning chuqur va mustahkam bo‘lishi, asosan o‘qituvchining o‘quvchilarni fikrlash qobiliyatini, qanchalik uyg‘ota olishi va unga qay darajada rahbarlik qila olishiga bog‘liq. Tarixiy tushunchalar hosil qilishda o‘quvchilarning voqea va hodisalarni, tahlil qila olish qobiliyatini o‘z ichiga olgan fikrlash faoliyatini shakllanishida ta’limning faol metodlari, interfaol ta’lim metodlaridan foydalanish alohida ahamiyatga ega.

Ushbu metodik qo‘llanma 9-sinflar bilan dars jarayoni oqilona tashkil qilishga, o‘qituvchi tomonidan o‘quvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta’lim jarayonida faolligi rag‘batlantirilib borishga hizmat qiladi. Bunda, o‘quv materialida dars o‘tishning yangi metodlari qo‘llanildi:

1. “Yillarni davom ettiring”
2. “Xatolarni toping”
3. “Kim bu?”
4. “Chanqoqni bosamiz”
5. “O‘tmish va hozir”
6. “Suv bilan to‘ldiring”
7. “Ko‘z boylag‘ich”
8. “Smailchik”
9. “Rasmdagi ma’noni toping”
10. “Egizagini toping”
11. “Yaproq o‘stirish”
12. “Fikr egasi kim?”
13. “Kerakligini tanlang”

Qo‘llanma “O‘qituvchi kitobi” yoki mashq daftari sifatida qo‘llanilishi mumkin. Qo‘llanma asosan darsning mustahkamlash qismida qo‘llanish uchun mo‘ljallangan.

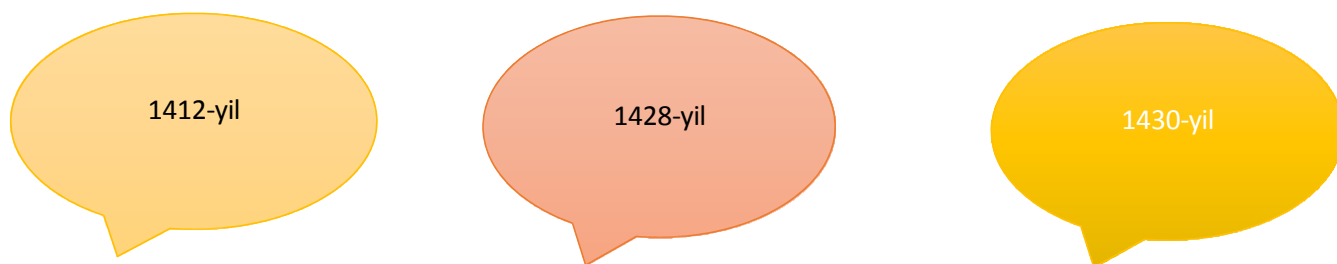
1-2-MAVZU. QIPCHOQ DASHTI VA MOVAROUNNAHRDAGI SIYOSIY VAZIYAT

1-usul. “YILLARNI DAVOM ETTIRING”

Texnologiyaning qo'llanishi : Bunda o'quvchilar o'tilgan mavzudagi yillarni yaxshi eslab qolishliklari uchun qo'llaniladi. Bunda sinf o'quvchilaridan ixtiyoriy 5-6 nafari chiqariladi. Dorskaga yillar yozilgan qog'ozchalar yopishtiriladi. Birinchi o'quvchi hohlagan qog'ozni tanlaydi. Shu qog'ozda yozilgan yillardan pastlamagan holda yillarni va shu yilda bo'lib o'tgan voqealarni navbat-navbatdan aytib borishadi. Kim ma'lumot aytishdan to'xtasa shu o'quvchi o'yindan chiqadi. Oxirida qolgan o'quvchi g'olib deb topilib rag'batlantiriladi.

Eslatma: har bir tanlovdan so'ng yillar va ma'lumotlar takrorlanishi mumkin, bu o'quvchilarda yillarni yaxshi eslab qolishini ta'minlaydi.

Texnologiyaning maqsadi: tarix darslari jarayonida tarixiy sanalarni aniq, tez va sodir bo'lgan voqeasi bilan bayon eyishni o'rganish.

2-usul. “XATOLARINI TOPING”

Texnologiyaning qo'llanishi: Bunda o'quvchilarga Abdulhayrxon (boshqa mavzularda bo'lsa boshqa ma'lumotlar bilan ham almashtirish mumkin) haqida ma'lumot beriladi. O'quvchilar shu ma'lumotdagi xatoliklarni topishlari kerak. O'quvchilarni guruhlariga bo'lib, har bir guruh uchun bir nusxadan beriladi. Rangli ruchkalardan foydalangan holda xato ma'lumot tagiga chizilib, to'g'risi pastki qismga yozib qo'yiladi.

Texnologiyaning maqsadi: O'quvchilarda dars davomida yo'l qo'yilgan xatolarni erta aniqlash, uni to'g'rilash va tarix fanida xatolikka yo'l qo'ymaslik choralarini ko'rishga qaratilgan.

Abdulxayrxon **1410-yilda** tug'ilgan. Erta yetim qolib, Shayboniy Avlodlarining boshqa bir vakili **O'zbekxonga** xizmat qiladi. **14-yoshida** Abdulxayr-o'g'lon asir tushadi, lekin **mo'g'ul** beylarining qarori bilan ozod etiladi. **1432-yil** Turada (**Sharqiy Sibir**) Abdulxayrxon xon deb e'lon qilinadi. Abdulxayrxonning yuksalishiga Mang'it amiri **Mansur Baroqxon**ning nabirasi Vaqqosbey muhim rol o'ynagan. Yosh xon dastlab Nuriddin o'g'li **Yedigey** bilan qalin do'st edi.

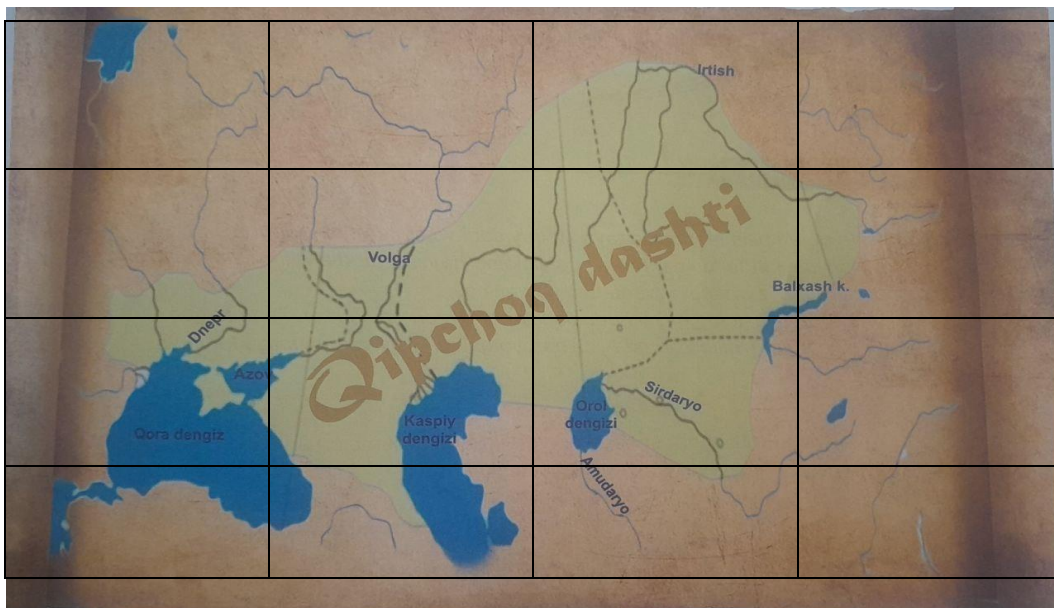
To'g'ri javoblar: _____, _____, _____, _____, _____, _____, _____, _____.

Ko'p xatò topgan va to'g' risini ham yoza olgan guruh g'olib deb topiladi.

3-usul. "KIM CHAQQON"

Texnologiyaning qo'llanishi: Bunda o'quvchilar qismlarga bo'lingan xaritani qayta tiklashlari kerak. Qaysi guruh tez terib bo'lsa o'sha guruh g'olib bo'ladi.

Texnologiyaning maqsadi: O'quvchilarda xarita bilan ishlash ko'nikmalarini oshirishga xizmat qiladi

3-MAVZU. MOVAROUNNAHRDA SHAYBONIY HUKMRONLIGINING O‘RNATILISHI

1-usul. “KIM BU?”

Texnologiyaning qo‘llanishi: Bunda tarixiy shaxs rasmi berilib o‘tilib, jadvalda u haqidagi ma’lumot, amalga oshirgan ishlari, mashxur so‘zlaridan namunalar berilib o‘tiladi. O‘quvchi bu shaxsni rasmini unga tegishli bo‘lgan ma’lumot oldiga joylashtirish kerak. Imkoniyatdan kelib chiqqan holda rasm, bo‘lmasa hamma uchun bitta rasmni raqamlab qo‘yish ham mumkin. Bunda o‘quvchi rasm o‘rniga rasm raqamini yozadi.

Texnologiyaning maqsadi: Bu metod o‘quvchilarni kitoblardagi rasmlarga diqqatli bo‘lishlarini talab etib, tarixiy shaxslarni bir-birlaridan farqlay olish qobiliyatlarini oshiradi.

Tarixiy shaxs haqidagi ma’lumot	Tarixiy shaxs rasmi
1519-yil bahoriga kelib u Hindistonni zabt etish rejalarini amalga oshirishga kirishdi. 1526-yil aprelda Panipat jangida Dehli sultoni Ibrohim Lo‘diyning yuz ming kishilik qo‘shinini 12 ming kishilik qo‘shin bilan yengib, Dehlini egallaydi.	
Uning taxallusi “Shohbaxt” bo‘lib, u 1480-yilda bobosidan qolgan davlatni qayta tiklaydi. Movarounnahrda Temuriylar hukmronligiga barham berib yangi davlat barpo etadi. 1510-yilda Ismoil Safaviy bilan bo‘lgan jangda vafot etadi.	
O‘z siyosiy yuksalishini 1557-yilda Buxoroni qo‘lga kiritishdan boshlagan shayboniy shaxzoda. U iste’dodli shoir ham bo‘lib, “Xon” taxallusi bilan o‘zbek va fors tillarida she’rlar yozgan.	
U bilan Zahiriddin Muhammad Bobur yozishmalar olib borgan. Bobur uni o‘ziga she’riyat olamida ustoz deb bilgan. Lekin taqdir ishi tufayli ular uchrasha olmaganlar.	

1

2

3

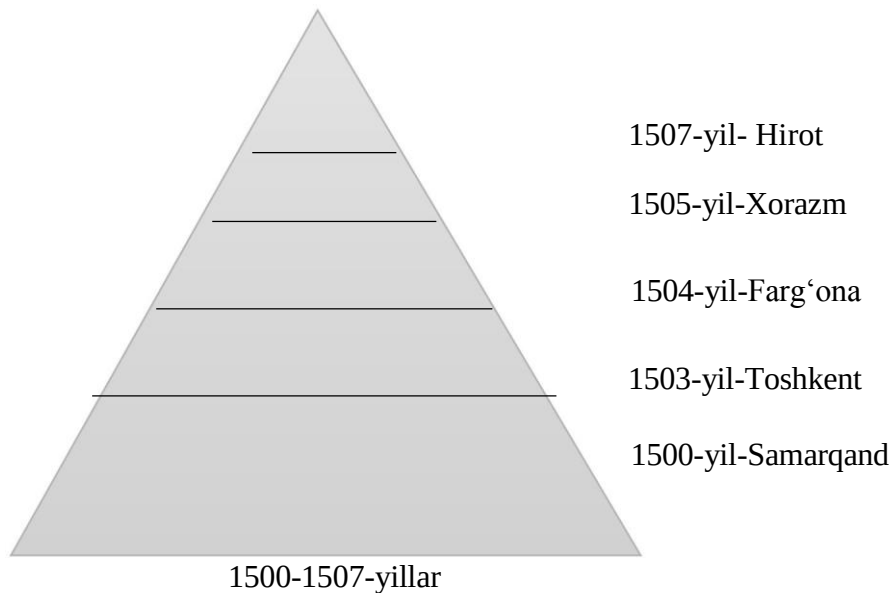
4

2-usul. "PIRAMIDA"

Texnologiyaning qo'llanishi: Bundan o'qituvchi o'tilgan mavzu yuzasini mustahkamlash uchun foydalansa bo'ladi. Sinf guruhlariga ajratiladi. Mavzu yuzasidan o'quvchilar ma'lumotlarni aytib boradi. Har bir aytilgan ma'lumot uchun piramida bir qavat ko'tarilib boraveradi.

Shayboniyxon bosib olgan hududlarni piramidaning ko'tarilish qismlariga qarab yilla ketma-ketligida to'g'ri joylashtiring.

Texnologiyaning maqsadi: Bu o'quvchilarni yuksaklikka bo'lgan ishtiyoqlarini ortib borishiga olib keladi. Balandlayotgan piramidani ko'rib yana ham ma'lumot topishga harakat qiladi.

3-usul. "CHANQOQNI BOSAMIZ"

Texnologiyaning qo'llanishi: Dars oxirida chanqoqni bosib olish uchun Shayboniylar davriga oid tarixiy asarlarni muallifi, yozilgan yillari va asar nomini to'g'ri toping va o'qituvchi sizni suv bilan siylaydi. Buning uchun darsda suv ichish uchun idish va ichimlik suvi kerak bo'ladi.

1. Asar nomi aytilsa suv ichish uchun idish beriladi,
2. Muallifi topilsa suv quyiladi,
3. Yozilgan yillari topilsa esa ichishga ruxsat beriladi.

Texnologiyaning maqsadi: Bunda o'quvchi o'z bilimi bilan dastlabki ehtiyojlarini qondirishni boshlaydi.

4-MAVZU. SHAYBONIYLAR DAVRIDA DAVLAT BOSHQARUVI

1-usul. “MUVOFIQLASHTIRING”

Texnologiyaning qo‘llanishi: Shayboniylar davlati boshqaruvida mavjud bo‘lgan lavozimlarni ular bajarishi kerak bo‘lgan vazifalari bilan muvofiqlashtiring.

Texnologiyaning maqsadi: Atamalarni bir-biridan ajrata olish qobiliyatini oshiradi.

Lavozim nomi	Vazifalari
Naqib	Buxoro qozosi bosh qozi
Parvonachi	Mol-mulk, moliya, soliq, yer-suv masalalari va mansablarga tayinlash
Dodxoh	Tungi qo‘riqlash boshlig‘i
Mushrif	Ov qurol-aslahalari, ov qushlari, itlariga mas‘ul shaxs
Devonbegi	Aholining arz-dodlarini bitilgan maktublarni qabul qiluvchi va ularga javob qaytaruvchi shaxs
Mirshab	Ichki va tashqi siyosat, harbiy masalalarda xonning asosiy maslahatchisi
Qushbegi	Oliy hukmdor chiqargan hukmlar, yorliqlarni ijrochilarga yetkazuvchi
qozikalon	Soliq daftariga yig‘ilgan xirojni yozib boruvchi

2-usul. “O‘TMISH VA XOZIR”

Texnologiyaning qo‘llanishi: Darsda o‘rgangan Shayboniylar davlati davlat boshqaruvi lavozimlarini Davlat va xuquq asoslari fanidan o‘rgangan bilimlaringizni ishga solib, bugungi kunda mustaqil O‘zbekiston davlat boshqaruvidagi qaysi lavozimlarga o‘xshashligini toping.

Texnologiyaning maqsadi: O‘quvchining taqqoslash, fikrlash va tahlil qilish qobiliyati rivojlanishi uchun xizmat qiladi. Fanlar o‘rtasidagi bog‘liqliklarni tushunib yetadi.

Misol uchun:

Shayboniylar davlatidagi lavozim nomi	Bugungi kundagi nolanishi
Naqib	Prezident maslahatchisi
Dodxoh	Xalq qabulxonasi
Devonbegi	Bosh vazir
Mushrif	Soliq inspeksiyasi
Qozikalon	Bosh sudya

Bu jadvalni o‘quvchilar istalgan miqdorda davom ettirishlari mumkin. Bu ularning taqqoslash, fikr bildirish va almashish qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi.

3-usul. “TANQIDIY FIKRLANG”

Texnologiyaning qo‘llanishi: Tanqidiy fikrlaringizni ishga solgan xolda aytingchi, sizninch Shayboniylar davlatida bir-biriga o‘xshash bo‘lgan, bir-birini vazifasini takrorlovchi qanday lavozimlarni birlashtirib yuborish mumkin deb o‘ylaysiz.

Misol uchun: otaliq va xon yasovuli vazifalari bir-biriga yaqin bo‘lib ular deyarli bir hil tizimdagi ishlarni amalga oshirganlar.

Texnologiyaning maqsadi: Biron bir jarayonga faqatgina bir tamonlama qaramaslik, uni har jihatdan o‘rganib chiqishlik, yaxshi va yomon tamonlarini tahlil qila olish qobiliyatini oshiradi.

5-MAVZU. SHAYBONIYLAR DAVRIDA IJTIMOIIY-IQTISODIY HAYOT

1-usul. “SUV BILAN TO’LDIRING”

Texnologiyaning qo’llanishi: Bunda o’quvchilar ikki guruhga bo’linadilar. Bir guruhga Muhammad Shayboniyxon suv taqsimlagichi va ikkinchi guruhga esa Abdullaxon II suv bandi rasmi beriladi. Ular buni birinchi guruh Shayboniyxon haqidagi, ikkinchi guruh esa Abdullaxon II haqidagi ma’lumotlar bilan suv kabi to’ldiradilar. Qaysi guruh ko’p ma’lumot yozsa shu guruh suvni ko’proq to’ldirgan bo’ladi va g’olib bo’ladi.

Texnologiyaning maqsadi: O’z olgan bilimlarini qanday yaxshi ishlarga xizmat qilishlari mumkinligini bilib oladi ya’ni, “Sizning bilimingiz yurtni qurg’oqchilikdan olib chiqadi”, “Ular-ning taqdiri sizning bilimingizga bog’liq” kabi so’zlarning ishlatilishi o’quvchilarda ilmga bo’lgan muhabbatni oshiradi.

Abdullaxon bandi

Shayboniyxon suv taqsimlag’ich

Izoh: o’quvchilar ma’lumotlarni rasm ustiga suv joylashgan joylariga yozishlari mumkin.

2-usul. “O’YLAB KO’RING”

Texnologiyaning qo’llanishi: Bunda o’quvchilarga mulohaza uchun savol beriladi. O’quvchilar savolga javobni o’z fikrlari bilan javob berishga harakat qilishlari kerak.

Texnologiyaning maqsadi: O’quvchilarni o’z fikrlarini erkin bayon eta olish, erkin fikrlash qobiliyatini oshiradi

1. Nima uchun shayboniylar aynan dehqonchilikni rivojlantirish uchun ahamiyat qaratdilar?
2. Agarda siz hukmdor bo’lganingizda yana qanday islohotlarni olib borgan bo’lar edingiz?
3. Islohotlardagi asosiy xatolik va kamchiliklar nimalarda deb o’ylaysiz?
4. Sizningcha yana qaysi hunarmandchilik turlari rivojlanishi mumkin edi.

Sirlangan sopol lagan

Mis ko'za

Ayollar taqinchog'i, tumor

5.

Ushbu hunarmandchilik mahsulotlarida qaysi hunarmandchilik turlarini va ilmiy bilimlarni uyg'unligini ko'ra oldingiz.

3-usul. "KO'Z BOYLOG'ICH"

Texnologiyaning qo'llanishi: Bunda hohlovchi bir qancha o'quvchilar chaqiriladi. Bir o'quvchining ko'zi bog'langan holda turadi. Shunda qolgan o'quvchilar joylarini almashtirgan holda turadilar. Ko'zi bog'langan o'quvchi almashgan o'quvchini tegib ko'rgan holda kimligini topishi kerak. (bu o'yinda qiz bolalar va o'g'il bolalar guruhlarni alohida o'tkazgan maqsadga muvofiq). Agar topa olmasa topilmagan o'quvchi unga savol beradi, agar topsa ko'zi bog'langan o'quvchi topilgan o'quvchiga savol beradi. Savolga to'g'ri javob bergan o'quvchiga rag'bat kartochkasi beriladi, savolga javob topilmasa savol bergan o'quvchi rag'bat kartochkasga ega bo'ladi. O'yin oxirida kim ko'p rag'bat kartochkasi yig'sa shu o'quvchi g'olib bo'ladi.

Texnologiyaning maqsadi: O'quvchilarni atrofga bo'lgan munosabatlari, do'stlariga nisbatan sinchko'vlik qobiliyatini oshiradi.

6-MAVZU. SHAYBONIYLAR DAVRIDA ICHKI VA TASHQI SAVDO

1-usul. “SMAILCHIK”

Texnologiyaning qo'llanishi: Bunda o'quvchilar guruhlarga bo'linadilar. O'quv guruhlariga ma'lumotlar yozilgan jadval beriladi. O'quvchilar ushbu ma'lumotlarni o'qib chiqib, to'g'ri ma'lumot bo'lsa kulgan smailchik, noto'g'ri bo'lsa hafa smailchikni chizishlari kerak.

Texnologiyaning maqsadi: O'quvchilarda tezlik bilan tahlil qilish, uni qayta ishlashga majbur qiladi

Ma'lumotlar	Smailchik
XV asrda Buxoroda bo'lgan ingliz diplomati Antoniy Jenkinson.	
Rizoyi – bir xil rangdagi mato	
Shayboniylar davrida oltin tangalar “ashrafiy” deb nomlangan	
Ubaydulloxon I va Abdullaxon II lar tamonidan oltin tangalar zarb etilgan.	
Muhammad Shayboniyxon og'irligi 5.2 grammli kumush tanga zarb ettirgan	
Eng kichik mis tanga chaqa deb atalgan.	
Shayboniylar davrida asosiy zarbxona Buxoro shahri edi.	
Dehqonlardan olinadigon soliq- ixrojot edi.	
Zakot 40 qoramoldan bir qoramol to'langan.	
Ot va tuyalar uchun yem-xashak uchun oshlig' solig'I undirilgan.	

2-usul. “RASMDAGI MA'NONI TOPING”

Texnologiyaning qo'llanishi: Bunda o'quvchilarga bir qancha rasmlar beriladi. Berilgan rasmlardagi tasvirlangan manzaralardan qanday soliq undirilganligini topishlari kerak.

Texnologiyaniing maqsadi: Rasmlarga qarab idrok etish, rasm va ma'lumotlarni bog'lay olishga undaydi.

3-usul. “ATAMALARNI TOPING”

Texnologiyaniing qo'llanishi: O'quvchilarga xarflar bilan chalkashtirilgan so'zlar beriladi. Undan o'quvchilar mavzuga oid atamalarni yasay olishlari kerak. Lekin bizga atama emas aynan oshiqcha xarfi kerak bo'ladi. Har bir oshiqcha xarf yig'ilib oxirida kalit so'z ya'ni atama topiladi.

Texnologiyaniing maqsadi: Bu o'quvchilarni izlanishga, sinchko'vlikka chaqirishga xizmat qiladi.

B	A	O	T	A	I	N	O	N
---	---	---	---	---	---	---	---	---

SH	A	I	R	Y	F	A	R
----	---	---	---	---	---	---	---

Y	O	I	N	O	X
---	---	---	---	---	---

J	J	I	R	O	X
---	---	---	---	---	---

A	K	X	Z	O	T
---	---	---	---	---	---

T	A	T	R	O	G'
---	---	---	---	---	----

SH	O	I	O	L	G'
----	---	---	---	---	----

7-MAVZU. SHAYBONIYLAR DAVRIDA MADANIY HAYOT

1-usul. “MUVOFIQLASHTIRING”.

Texnologiyani qo‘llanishi: Bunda Shayboniylar davriga oid bo‘lgan tarixiy asarlarni uning mualliflari bilan moslashtiring.

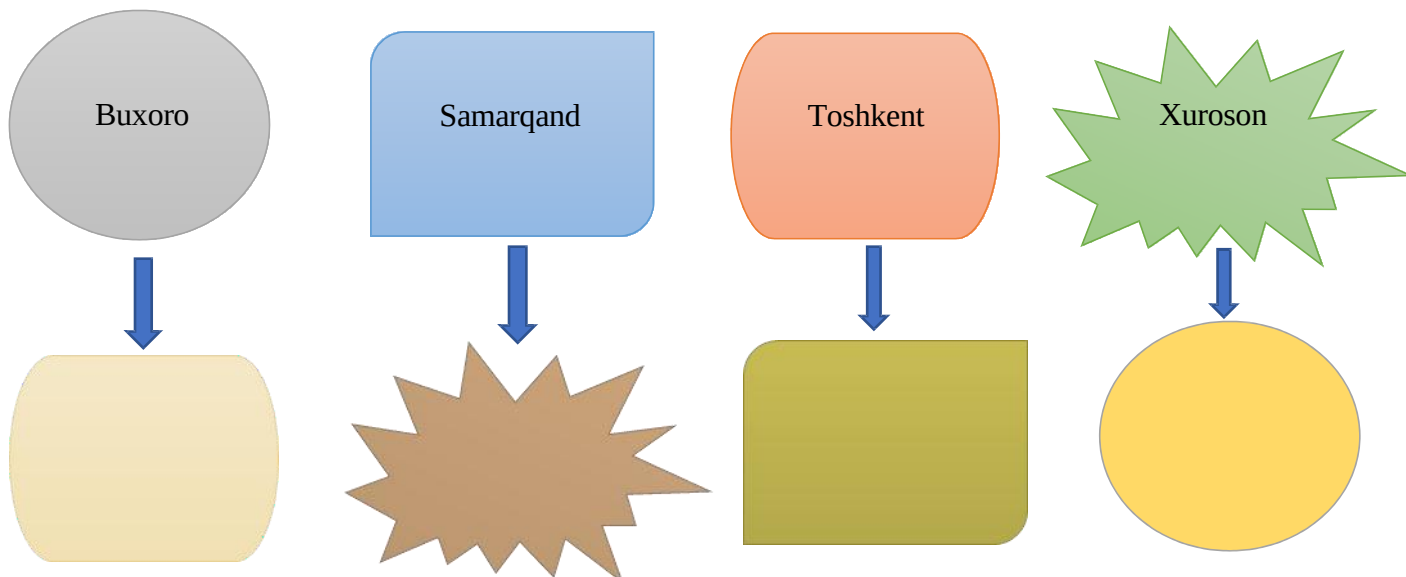
Texnologiyani maqsadi: Asarlarni mualliflari bilan birgalikda bir-biridan ajrata olish qobiliyatini oshiradi.

Asar muallifi	Asar nomi
Hasanxo‘ja Nisoriy	“Devon”
Shrafiddin Ali Yazdiy	“Shayboniynoma”
Muhammad Shayboniyxon	“Muzakkiri ahhob”
Muhammad Solih	“Zafarnoma”
Sulton Ali	“Isitmani o‘rganishga doir”
Muhammad Yusuf	“Dastur al-iloj”

2-usul. “EGIZAGINI TOPING”

Texnologiyani qo‘llanishi: Bunda shaharlar berilgan geometrik figuralarga mos figuralarga o‘sha shahar me‘moriy obidasini yozish kerak. Bunda sinfni guruhlariga bo‘lib olish yoki ixtiyoriy o‘quvchilarga topshiriq yozilgan varoqni berishlari mumkin.

Texnologiyani maqsadi: O‘quvchilarda tarixiy obidalar joylashgan hududlarni eslab qolish, uni ajrata olishga chaqiradi

3-usul. “BAXS MUNOZARA”.

Texnologiyani qo‘llanishi: Bunda o‘quvchilarga baxs uchun savol beriladi. O‘quvchilar bu savol bo‘yicha munozaralar olib borishlari kerak.

Savol : Nima uchun Shayboniylar davrida ta‘lim muddati 26-yil ya‘ni juda uzoq davom etgan. Daftarin-gizga buni yaxshi va yomon tomonlarini yozing

8-MAVZU. SHAYBONIYLAR DAVRI ME'MORCHILIGI

1-usul. "KERAKLIGINI TANLANG".

Texnologiyaning qo'llanishi: Bunda o'quvchilar mavzuga oid ma'lumotlarni kerakli obyektlar bo'yicha ajratishlari kerak. Umumiy ma'lumotlar beriladi va ularni kerakli me'moriy obidaga ajratilgan joyga ma'lumot raqamini yozish kerak. Bu o'quvchilarni obida haqidagi ma'lumotlarni eslab qolishiga yordam beradi. Qaysi guruh ko'proq ma'lumotlarni ajrata olsa o'sha guruh g'olib bo'ladi.

Texnologiyaning maqsadi: Tarixiy dalillarni ajrata olish, uni qaysi obyekt bilan bog'liqligini tushunib yetishga olib keladi

1. Shayboniylar davrida Toshkentda qad ko'targan. 2. Madrasa ikki ulkan gumbazi bilan boshqa tarixiy binolardan ajralib turadi. 3. Madrasaning kirish qismi kunbotar tomondadir. 4. Me'moriy obida Abdullaxon II tomonidan bunyod etilgan. 5. Madrasa ozirgi Chorsu maydonidagi Shaxriston tepaligida joylashgan. 6. Xo'ja Ahror Valiy jome masjidining yonida an'anaviy sharq usulubida bunyod etilgan. 7. Hujralarni to'rtta ulkan peshtoq ajratib turadi. 8. Bino to'rt qavatdan iborat bo'lib, unda 114 ta xona bor. 9. Hovlining yo'llari hujralarni masjid bilan ulaydi. 10. Har ikki tamonda baland peshtoq joylashgan. 11. Peshtoqlar orqali ichkari xonalar va xonaqohga o'tiladi. 12. Madrasa binosi 1530-1536-yillar qurilgan. 13. Bosh tarsi ulkan peshtoqli, darvozasi orqasida 5 gumbazli miyonsaroy, ikki yonida baland gumbazli keng darsxona va masjid, go'rxona joylashgan. 14. Madrasa 1551-1575-yillar orasida qurib ishga tushirilgan. 15. Hujralar soni 38 ta bo'lgan. 16. Go'rxona ichi gumbazosti bag'ali qalqonsimon muqarnasli, shipi va devorlari ganch o'ymakorligida bezatilgan, izorasi rang-barang koshinli. 17. Madrasa darvozasi xotamkori uslubining hoyob namunasi – girih shaklli mayda yog'och parchalaridan terilgan. 18. Me'moriy obidaning o'ziga xos jihatlaridan biri shundaki, tuzilishi odatdagi madrasalardan ancha farq qiladi. 19. Hozirgi kunga kelib madrasada 3 yil davomida diniy ta'lim bilan bir qatorda umuta'lim fanlari ham o'qitiladi. 20. Madrasa dastlab 3 qavatli edi. 21. Darvozadan kira-verishda chapda masjid, o'ngda darsxona joylashgan. 22. Madrasa ro'paradagi Modarixon madrasasiga qarab biroz egilgan holatda qurilgan. 23. Madrasaning ikkinchi qavatdagi hujralar faqat peshtoqning ikki yonidagina saqlangan.

Quyidagi ma'lumotlardan foydalanib jadvalni madrasalarga qarab to'g'ri joylashtiring.

Ko'kaldosh	Mir Arab	Abdullaxon

2-usul. “YAPROQ O‘STIRISH”

Texnologiyaning qo‘llanishi:Bunda o‘quvchilarga me‘moriy obida nomi yozilgan doira shakli beriladi. O‘quvchilar berilgan me‘moriy obida haqida ma‘lumot yozishlari kerak. Har bir berilgan ma‘lumotlar bitta yaproqni tashkil etadi. Ma‘lumot ko‘paygan sari yaproqlar ham ko‘payib boradi. Buni ixtiyoriy o‘quvchilar bilan indivudal yoki guruhlariga bo‘lingan holda o‘tkazish mumkin. Kimning yaprog‘i ko‘p bo‘lsa shu guruh yoki o‘quvchi g‘olib bo‘ladi.

Texnologiyaning maqsadi:Bu o‘quvchilarni kitobda berilgan ma‘lumotlarni diqqat bilan o‘qishga, eslab qolish kerakligiga undaydi. O‘zbekiston hududida joylashgan me‘moriy obidalar haqida ma‘lumotlarga ega bo‘lib, uni yodda saqlashga olib keladi.

3-usul. “RASMLAR NOMINI TOPING”

Texnologiyaning qo‘llanishi: Bunda o‘quvchilarga mavzuga oid rasmlar beriladi. O‘quvchilar rasmlarga qarab mavzu orqali tanib olgan me‘moriy obidalar nomini topishlari kerak. O‘qituvchi ixtiyoriy tarzda qo‘shimcha savollar ham berishi mumkin. Misol uchun : Madrasa qachon qurilgan?, Kim tamonidan qurdirilgan? Shu kabi.

Texnologiyaning maqsadi: Me‘moriy obidalarni nafaqat ma‘lumotlar bilan balki uni tashqi ko‘rinishi bilan ham ajrata olishga undaydi.

9-MAVZU. SHAYBONIYLARNING TASHQI SIYOSATI

1-usul. “FIKR EGASI KIM?”

Texnologiyani qo‘llanishi: Bunda o‘quvchilarga biron bir tarixiy shaxsning fikr-mulohazalari beriladi. U fikr-mulohazani kimga tegishli ekanligini topishlari kerak. O‘tilgan mavzulardagi fikrlardan foydalanilgan, bu o‘quvchilarda o‘tgan mavzuni takrorlash uchun ham xizmat qiladi.

Texnologiyani maqsadi: Tarixiy shaxslarni fikrlarini o‘rganishga, uni tushunib yetishga va hattoki o‘zlariga shior qilib ham olishga chaqiradi.

“Yaxshi nonvoyliklari va oshpazliklari bordir. Shaharni mashxur etgan yana bir mahsulot yozuv qog‘ozi bo‘lib, olamda yaxshi qog‘oz Samarqanddan chiqadi.”

“Abdulazizxonning kutubxonasida kotiblar podshohi Amir Ali Husayniy, kitobdor (kitobxona boshlig‘i) mavlono Sulton Mirak Munshiylar faoliyat yuritgan”

“Ayniqsa ul hazrat Abdullaxon zamonida va shu kunlarda, ya‘ni to‘qqiz yuz to‘qson uchunchi yilda uning obodonchiligi kundan-kunga ortmoqda. “Odamlar o‘z podshohlarining dinida bo‘ladilar” taqozasicha, arkon-u davlatdan har biri Buxoroda ul hazrat Abdullaxonga muvofiq qilib ko‘p binolar: masjidlar, rabot va ko‘riklar hamda havuzlar bino qildilar ”

“Ayniqsa Buxoro hammomlari shunday ko‘rkam qurilganki, bunaqasi dunyoning hech qayerida yo‘q”

“Samarqand shahri ajoyib orasta bir shahardir. Bu shaharning bir xususiyati borki, bunaqasi kamdan kam shaharda bo‘ladi, ya‘ni har hunarmandning alihida bozori bor, bir-biriga aralashgan emas, bu qiziq rasmdir”

2-usul. “KRASVORD”

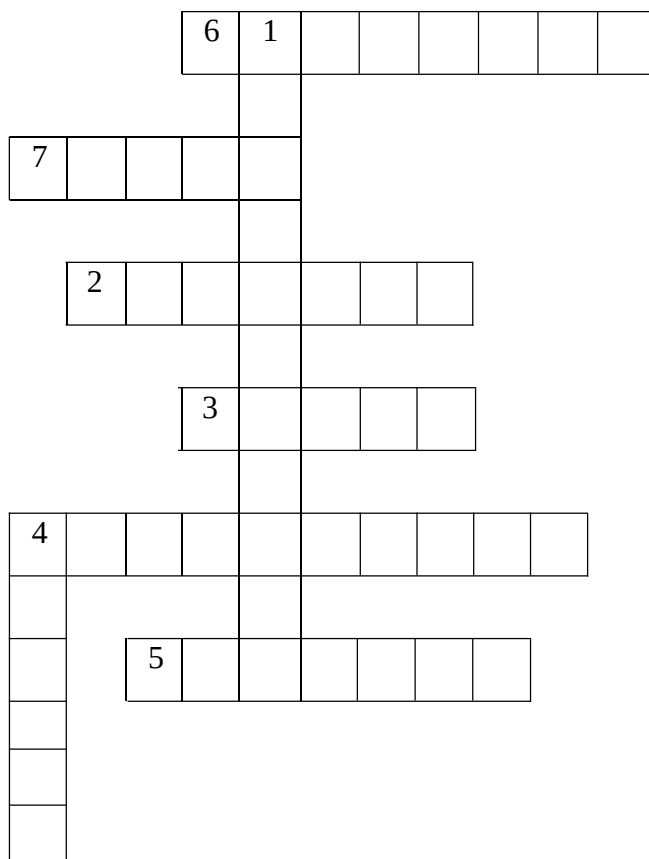
Texnologiyani qo‘llanishi: Bunda o‘quvchilarga avvaldan tuzilgan krasvord beriladi buni o‘quvchilar yechishlari kerak.

Texnologiyani maqsadi: Tarixiy ma‘lumotlarni turli hil ko‘rinishda eslab qolishga olib keladi.

1. (bo‘yiga)1501-1601-yillarda Movarounnahrda hukmronlik qilgan sulola qaysi?
2. Qaysi hudud Shayboniylar va Safaviylar o‘rtasida hamisha keskin tortishuv va urushlarga sabab bo‘lgan?
3. Kuchumxon Abdullaxon II ning harbiy yordami bilan 1563-yili qaysi xonlikning hokimyat tepasiga keladi?

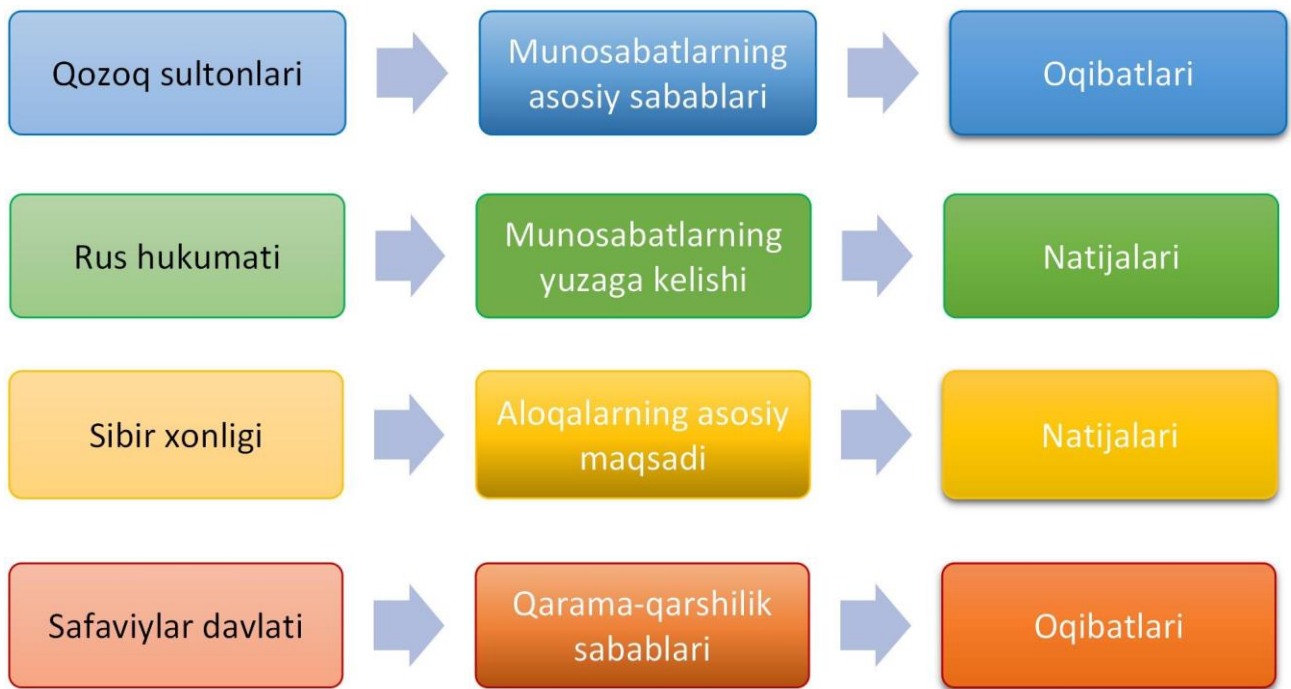
4. (eniga) Sur'atdagi shaxs kim?
4. (bo'yiga) XVI asrda Buxoroga tashrif buyurgan ingliz sayyohi kim?
5. Qayerda bo'lib o'tgan jangda Bobur Shayboniyxondan yengiladi, natijada Samarqand Muhammad Shayboniyxon qo'lga o'tib ketadi?
6. (eniga) 1556-yilda Rossiya hukmdori Ivan Grozniy tamonidan qaysi xonlik bosib olindi?
7. Shayboniylar tashqi siyosatda qaysi davlat bilan iliq munosabatda bo'lganlar?

3-usul. “MULOHAZANI DAVOM ETTIRING”

Texnologiyaning maqsadi: Bunda Shayboniylarni tashqi aloqalar olib borgan davlatlari nomlari keltirilgan. Ular bilan qanday munosabat olib borilganligini, asosiy sababi nima ekanligini va oqibatlari haqida ma'lumot keltiriladi.

Texnologiyaning maqsadi: Bu jarayon o'quvchilarni mustaqil fikrlashga harakat qilishiga olib keladi.

10-MAVZU. ASHTARXONIYLARNING HUKMRONLIK DAVRI

1-usul. “KIM CHAQQON”

Texnologiyaning maqsadi: Bunda uchta ixtiyoriy o‘quvchi ishtirok etadi. Ular sinf xonaning oxiriga borib turadilar. O‘qituvchi esa tezkor savol beradi, kim birinchi savolga javob bersa shu o‘quvchi bir qadam oldinga keladi. Kim birinchi o‘qituvchi oldiga kelsa shu o‘quvchi g‘olib bo‘ladi.

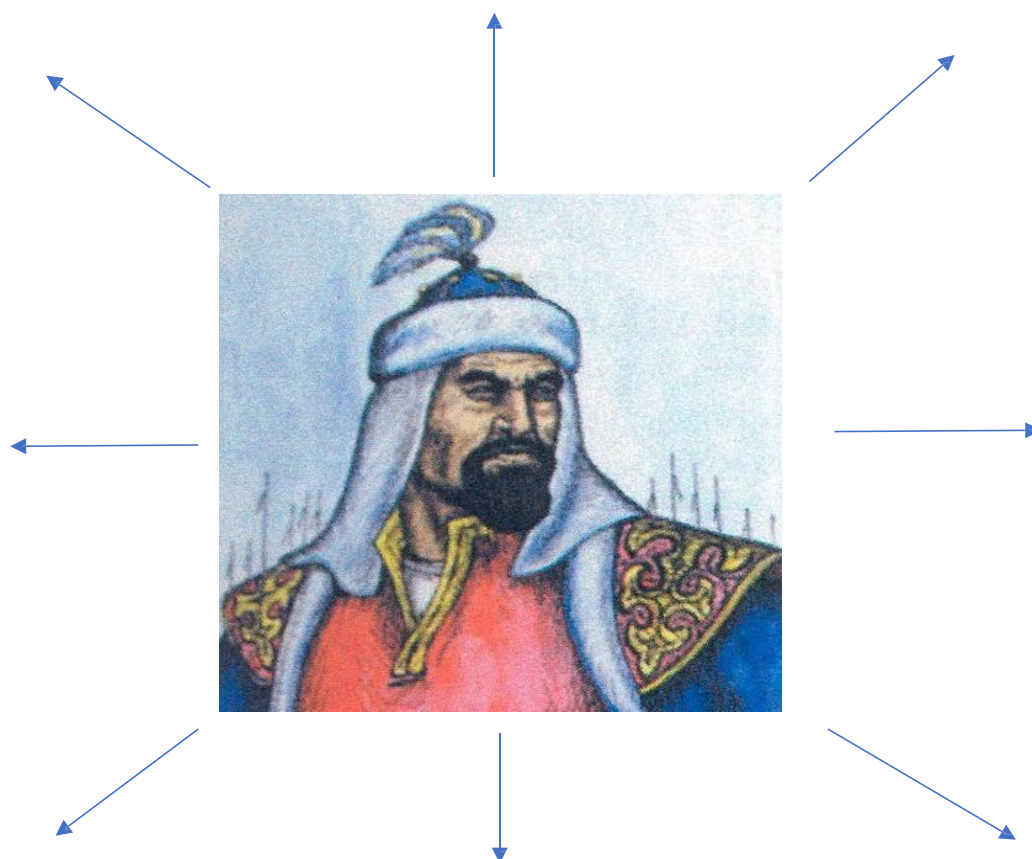
Texnologiyaning maqsadi: O‘quvchilarni chaqqonlikka, o‘z bilimlaridan yuqori darajada tezlik bilan foydalanishga, o‘z bilimlari bilan tengdoshlari orasida ajralib turishligiga olib keladi.

1. 1556-yil Ivan Grozniy qayerni bosib oldi?
2. Kim bu bosqindan so‘ng Buxoroga jo‘nashga majbur bo‘ldi?
3. Yor Muhammadni Buxoroda kim kutib oldi?
4. Joni Muhammad kimga uylandi?
5. 1601-yilda kim xonlik taxtiga o‘tirdi?
6. Boqi Muhammad mamlakatni yaxlitligini saqlash uchun kimlar bilan kurash olib bordi?
7. Vali Muhammad hokimyatni necha yil boshqardi?
8. “Yaxshi qo‘shnichilik va do‘stlik” taklifi bilan elchi yuborgan Eron shaxsi kim?
9. Imomquli nechanchi yilda hokimyatga keldi?
10. Kim siyosiy va iqtisodiy qudratga ega bo‘lgan zodogonlarning mulkini tortib olish siyosatini tutdi?
11. Kim mamlakatni otiz yildan ortiqroq boshqargan?
12. Nadr Muhammad qayerda vafot etdi?

2-usul. “MA’LUMOT AYTING”

Texnologiyaning maqsadi: Bunda tarixiy shaxs sur‘ati beriladi. O‘quvchilar uni kimligini topishi va u haqida ma’lumot berishlari kerak.

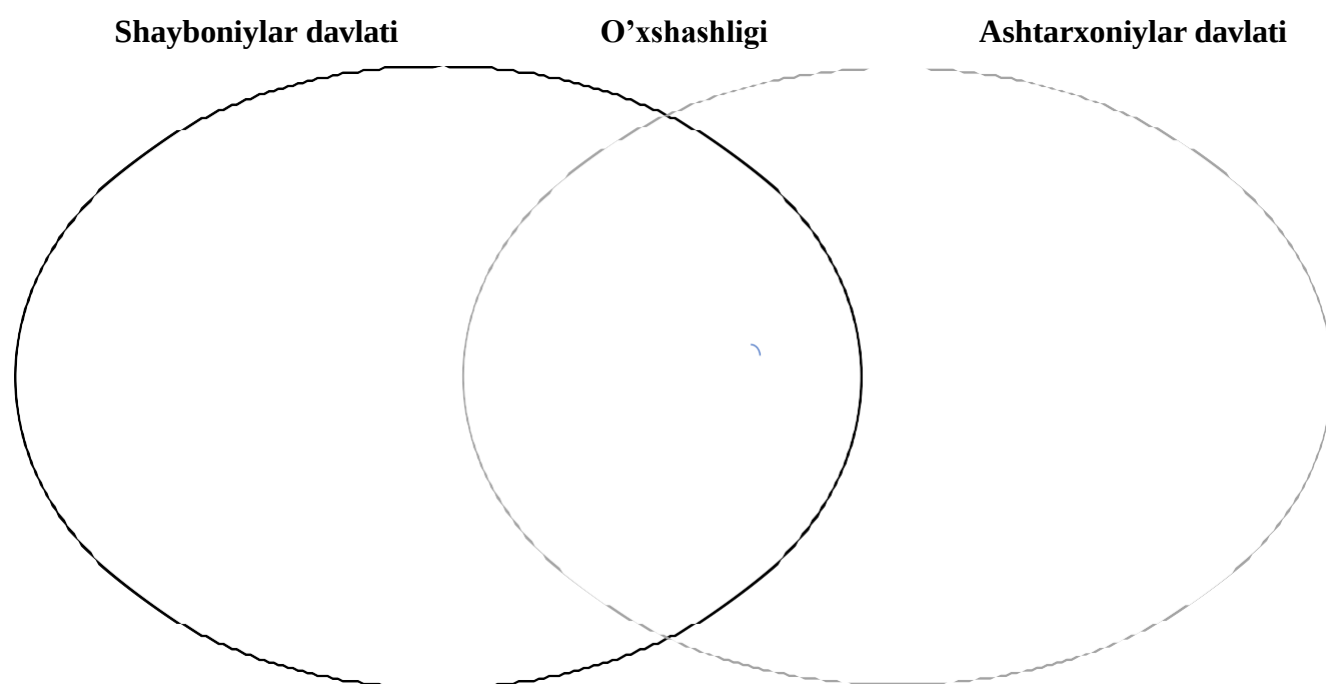
Texnologiyaning maqsadi: Tarixiy shaxs haqida ma’lumot toplash, uni tahlil qilish va boshqalarga ham ulashishni talab etadi. Yurtimizda qanday buyuk shaxslar borligi haqida bilib oladi va ular bilan faxrlanish hissini uyg‘otadi.

3-usul. “EYLER VEN DIAGRAMMASI”

Texnologiyaning maqsadi: Bunda o‘quvchilar Shayboniylar va Ashtarxoniylar davlatining bir-biriga O‘xshashliklari va farqlarini berilgan diagramma ichiga yozishlari kerak.

Texnologiyaning maqsadi: Ma’lumotni taqqoslash qobiliyatini oshiradi.

11-MAVZU. ASHTARXONIYLAR DAVRIDA DAVLAT BOSHQARUVI VA TASHQI SIYOSAT

1-usul. “KERAKLI SO‘Z”

Texnologiyaning maqsadi: Bunda sinf guruhlariga bo‘linadi yoki ixtiyoriy o‘quvchi chiqadi. Jadvaldagi savollarni javoblar bilan to‘g‘ri joylashtirsa, bizga kerakli so‘z kelib chiqadi. Kerakli so‘z topilgandan so‘ng uning ma‘nosini ham aytib o‘tish kerak.

Texnologiyaning maqsadi: Bu o‘quvchilarni o‘tgan mavzularni takrorlashga, eslash qobiliyatini oshirishga yordam beradi.

T/r	Savollar		Javoblar
1	Eron shoxi Nodirshox bilan to‘qnashgan Buxoro xoni kim	SH	1691-yil
2	Buxoro taxtiga 30 yildan oshiq hukmdorni toping.	G	Mulla Farrux
3	Usmonli Sulton Axmad Subhonqulixon saroyiga qachon elchi jo‘natadi?	B	1657-yil
4	Rossiyada aynan qaysi mahsulotni emin-erkin olib chiqib ketish uchun to‘siqlar mavjud edi?	U	Imomqulixon
5	Pyotr I ning maxsus yo‘riqnomasi bilan Buxoroga elchi sifatida kelgan elchini belgilang.	I	Florio Beneveni
6	1671-yil Buxorodan Moskvaga yuborilgan elchi kim?	E	Metal
7	Qachon Abdulazizxon Hindistonga naqshbandiya tariqati vakilini elchi qilib jo‘natadi?	Q	Abdulfayzxon

2-usul. “BAXS MUNOZARA”

Texnologiyaning maqsadi: Bunda o‘quvchilarga baxs uchun savol beriladi. O‘quvchilar bu savol bo‘yicha munozaralar olib borishlari kerak.

Texnologiyaning maqsadi: Bu o‘quvchilarni o‘z fikrlarini erkin aytishga, fikr berishdan qo‘rqmaslikka chaqiradi.

Savol :

1. Aytingchi Ashtarxoniylar davrida tashqi siyosatda qanday xatoliklarga yo‘l qo‘ygan?
2. Sizningcha Rossiya bilan munosabatlarni qanday olib borishlari kerak edi?
3. Ashtarxoniylar yana qaysi davlatlar bilan tashqi aloqa munosabatlarini olib borishlari kerak edi?

3-usul. “CHAYNVORD”

Texnalogiyaning maqsadi: Bunda o‘quvchilarga atamalar aralashgan jadval beriladi. Undan yuqoriga, pastga, o‘ngga, chapga yurish orqali kerakli atamalni topishlari kerak.

Jami 34 ta so‘z bor.

Texnalogiyaning maqsadi: O‘quvchilarni ko‘z bilan izlash qobilyatini oshiradi, tezkorlikka chaqiradi

N	A	Q	I	B	M	A	D	R	A	S	A	CH	X	T	N	K	P	CH	E
O	M	P	X	O	N	I	Y	F	I	Q	H	N	O	S	A	O‘	E	U	O
T	E	A	D	T	A	N	O	B	O	N	A	J	N	X	V	K	SH	H	K
A	T	R	I	Q	P	I	X	R	O	J	O	T	A	I	V	A	T	R	U
L	A	V	N	O	U	D	E	V	O	N	A	L	Q	R	O	L	O	A	M
I	L	O	O	Z	L	K	L	X	I	R	O	J	O	O	B	D	Q	B	U
Q	B	N	R	I	R	A	X	D	O	R	S	Y	H	J	F	O	S	O	SH
T	U	A	Q	U	SH	B	E	G	I	I	N	O	Q	U	I	SH	Q	SH	B
O	X	CH	M	I	N	O	R	A	Q	U	R	CH	I	S	A	D	R	I	R
G‘	O	I	S	A	R	D	O	B	A	M	I	N	O	R	A	R	A	I	S
O	R	SH	A	Y	X	U	L	I	S	L	O	M	SH	I	G‘	O	V	U	L
R	O	A	SH	R	A	F	I	Y	D	A	S	T	U	R	X	O	N	CH	I

XULOSA

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, Bugungi kunda Yangi O'zbekistonda uzluksiz ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlardan ko'zlangan asosiy maqsad, jahon ta'limi standartlariga javob bera oladigan ilg'or tajribalarni ommalashtirish orqali ta'lim-tarbiya jarayonida samaradorlikka erishishdir. Ayni paytda umumiy o'rta ta'lim maktablari o'qituvchilari oldida ham turgan eng muhim va dolzarb vazifa o'quvchilarning ilm olishga bo'lgan qiziqishlarini orttirish, ularning tasavvurlarini kengaytirishdan iborat. Ana shu ishlarni amalga oshirish uchun va bu islohotlarga o'z hissamni qo'shish maqsadida ushbu qo'llanmani yaratdim. Metodik qo'llanma umumiy o'rta ta'lim maktablarida faoliyat ko'rsatayotgan nafaqat 9-sinflarda dars olib boradigan balki barcha sinflar tarix fani o'qituvchilarining innovatsion pedagogik texnologiyalar va interfaol usullarda dars o'tish, pedagogik mahoratini oshirish, axborot texnologiyalarini amaliyotga joriy etishda o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirishga yordam ko'rsatishga ko'maklashadi degan umiddaman.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alimova D.A., Ilxamov Z.A. Tarix fani metodologiyasi. –T.: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2018.
2. Bekmirzayev I.I. O‘qituvchilar uchun METODIK QO‘LLANMA. Chortoq-2024
3. O‘zbekiston tarixi . Yangi nashr. Toshkent – 2024
4. Xayrullayev B.Y. Tarix fanini o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanish. Angren- 2024
5. Internet ma’lumotlari